312.790

312790

Boldog uj évet ki-
ván őszinte nagy
tisztelettel
902. dec 31.

— vicz

JO

VOINOVICH GÉZA

312790

Lucsivna, 1902. aug.

OSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
B Növedéknapló
1958 év 5428 sz.

JO

TÖRTÉNET EGY FALUBÓL

— KÉT FELVONÁSBAN —

In bunten Bildern wenig
Klarheit,
Viel Irrthum, und ein Fünkchen
Wahrheit.

Faust.

SZEMÉLYEK:

Io, parasztleány.
Anyja.
Apja.
Barend, az álomképben a Szerelem.
A szomszédasszony, akit a faluban „Gondasszony"-nak hívnak.
Marietje, leánya.
Egy angyal.
A Vágy.
Nagyobbik gyerek.
Kisebbik gyerek.

Tündérek, symbolikus alakok.

(Történik egy holland faluban; az első felvonás egy paraszthéz udvarán, — a második egy vasúti őrházban.)

PROLOG.

Egy könnyet hoztunk messze földről,
Az élet sajtolá s a bánat,
Lepergett gyöngyét megmutatjuk —
Párja tán szemetekbe' támad.

Mert csak ruhára más ez élet,
S köny nem maradhat társtalannak,
Bár távol nép mezébe' jöttünk,
Hogy tompítsuk szavát a jajnak.

A történet? Álmodott a lomb,
Míg csókolgatta nap sugára,
De szállt a nap, és sötét holló
Szállott estve a csüggedt ágra.

Lombhervadás mindünknek élte,
Muló sugár mindünknek álma,
Amit igért s mit ád az élet:
Álomfoszlás tragédiája.

Igy szivetekben fészket lel majd
A gyász, amely itt ránk borul
S a könnyü, mit mi morzsolunk el,
Mindnyájatok szivére hull.

ELSŐ FELVONÁS

(Szegényes, tiszta udvar. Az egészet fonott sövény keríti; jobbra a háttérben a ház, ajtaja nyitva. Baloldalt a sövényen alacsony kapu.)

Io, apja, anyja jönnek a házból.

Io

A templomot el ne kerüljék édes anyámék. A legszebb szál virágot tegyék oda a hétfájdalmas Szűz képe alá, aki körül a falon a sok kis ezüst szíveket szokják felaggatni a szerelmesek. Mondja meg édes anyám az imádságába', hogy nekünk nincs pénzünk szivre, de az egész kertben ez volt a legszebb szál hortenzia; néki neveltük, ő neki szántuk, harmatos hajnalon ártatlan kezemmel ő neki törtem, szent oltárának eleibe téve, néki ajánlom.

Anyja (megsimítja.)

Isten áldjon meg, Ió lányom!

Apja

Isten megáldjon, Io leányom!

Io

A szép csontfedelű imakönyvet nem hagyta ott az asztalon édes anyám, kiből imádkozzék?

Anyja

Itt van a kezemben. (Ezalatt a kis kapuhoz értek. Io kinyitja előttük.) Vigyázz magadra. Mi messze megyünk, jó, ha késő estére megjövünk. Nem árt, ha megszokod, hogy' élsz magadban; az én életem virága már hervadozik. Sokat szenvedett az én lelkem. Nehéz terhemet napról-napra könnyebben viszem. A testem elnehezedik, a lelkem könnyül. A lábaim alig birnak, de a szárnyaim folyvást nőnek. Megszokjad okosan viselni a magánosságot, mert úgylehet, hogy nemsokára magad maradsz, Io.

Apa

Bizony Io, a te szép tulipánjaid jövendőre tán már a temetőben virítanak ki. Az ember válla csak annyi terhet vihet, amennyit elbir. Az én terhem már régóta meg van tetézve, az Úr hát nemsokára leveszi rólam.

Io (könnyes szemmel.)

Hát ilyen keservesen indulnak, édes apámék? Ilyen szomorúan hagynak itt engem magamban?

Anyja

Nem vagy gyermek, Io, már nagy leány vagy. Megnőtt a hajad, beszédes lett a tekinteted. Elég eszed lehet magadhoz.

Apa

Isten legyen veled!

Anyja

Isten oltalmazzon!

(Mind a ketten elmennek, végig a keritès hosszában látszanak.)

Io

Isten vezérelje magukat is.

Felveszi a locsolót a kapu sarka mellől, bibel ott egy pár virággal. Kis szünet után felegyenesedik. Az elmentek után néz.)

Én uram, teremtőm! Milyen kicsinyeknek látszanak ilyen messziről, ahogy ott mennek a szélmalom alatt. Most fordulnak be a temető szélében. Mintha belemennének a nap világába. Alig látni őket a nagy fényességtől. Most eltakarja őket egy földhányás.

(Befelé indul. A locsolót beteszi a házba, vissza jön. Leül egy fa alá, csipkét ver s dalolgat.)

Csipke szála, csipke fehér szála,
Mért vagy olyan fényes, szép?
Amiből te készülsz, a szemünk sugára,
Azért vagy te finom, szép.

Lelkem álma, szivem vágya,
Ez a csipke szép mintája,
Attól olyan finom szép,
Attól olyan finom szép.

Szomszédasszony (Marietjével)

nagyon kopott, szegényes ruhákban, elmennek hátul a sövény mellett.)

Beh hangos jó kedved van, Io, mint az énekes madárnak. Csak úgy ragyog az arczod az örömtől, mint a holdvilág.

Io

Nincs udvara, nem lesz eső.

Szomszédasszony

Nana! Csak rosszúl ne járj nagy magadbiztában.

Io

Ma vagyok tizenhat éves. Kláris a nyakamba, jókedv a szivembe, hátam mögé a bánat.

Szomszédasszony

Nem árt vigyázni magadra.

Io

Ugyan minek?

Szomszédasszony

Jobb félni, mint megijedni.

Io

Aj, csak az örökös aggodalom beszél belőle, szomszéd néni. Nem hiába csúfolják faluszerte Gond-asszonyságnak, Bánat-nénémasszonynak, mindig fél, még tán a napsugártól is.

Szomszédasszony

Van okom rá, ha félek. Nem csúfnév az, Io. Szomorú név az, de igaz. Nem is hiába mondják. Bizony sokszor mintha maga volnék a Gond. De hát ilyen fiatalon nem hallgattok az öregekre. Én se hallgattam. Azért én csak azt mondom, vigyázz magadra, ha nem akarod elveszteni a jó kedvedet. Anyádék tán nincsenek itthon?

Io

Oda vannak a városba'. Csipkét vitt be édesanyám.

Szomszédasszony

Csak ők is ilyen vígan érjenek, ha hazajönnek. De nagyon is sokat settenkedik körülted az a naplopó.

Io

Ugyan hagyja békén már azt a szegény Barendet!

Szomszédasszony

Hagyom, hagyom. Én felőlem békén lehet. De hát az ilyen legényféle könnyen elcsavarja a fehérnép fejét.

Io

Ugyan hát kiét csavarta már el?

Szomszédasszony

Neki könnyű. Ott a tenger, elviszi. Elmehet akármelyik hajóval. Vagy nem jön haza a töltésről. Nincs itt semmi keresnivalója, amit akárhol meg ne kapna. De hát nem az én gondom. (Öklét a Marietje homlokához nyomja.) Hanem ez a lány is bomlik. Mindig odakóborol, ami kis esze van.

Marietje

Ugyan már, anyám.

Io

Mi baja Marietjével?

Szomszédasszony

Hát ez is úgy veszejti az eszét. Odaveszejti a lelkét valami sihederen.

Io

(felugrik. Marietjehez fut.

Igazán, te? Ki az? No mondszsza már!

Marietje

Ugyan eredj. Csak álmodta anyámasszony.

Szomszédasszony

Jól van, hát álmodtam. Majd te is megbánod még, hogy nem hallgattál rám. De az öreg hiába beszél. (Elballag.)

Io

[visszaül; csipkét ver, dúdol.]
Beleszövöm lelkem álmát,
Úgy verem ki a mintáját,
Attól olyan fényes szép,
Azért olyan ékes szép.

Marietje (titkolózva, feléje megy.)

Te Io. Igaz ám!

Io

Mi, te?

Marietje

Amit édes anyám mondott. Van valakim.

Io (az asztalnál együtt ülnek.)

Ugyan mán! Hát osztán ki?

Marietje

Hiszen jól ismered!

Io

Geert?

Marietje (bólint.)

Oda van szegény a tengeren, tegnap mult egy hónapja.

Io

Hát akkor mi baja vele édes anyádnak?

Marietje

Az, hogy rajta jár az eszem. Nappal rá gondolok, éjtszaka vele álmodom,— elhervadok utána.

Io

Véle álmodol?

Marietjo

Véle bizony! Tegnap éjtszaka is láttam. Úgy jött elibém, ahogy szent György vitéz van leábrázolva a templomban, éppen csak hogy a sárkány nem volt elötte.

Io

Ne beszélj!

Marietje

Úgy éljek, amint szent igazság minden szavam. Odajött hozzám, aztán nagyon szépen beszélgetett velem, aztán megcsókolt, — aztán hirtelen felébredtem.

Io

Ugyan bolond vagy! Hát miért ébredtél akkor fel?

Marietje

Te! Mintha csak leöntöttek volna tűzzel; ragyogott előttem minden, csupa csillagokat láttam. Aztán egész nap alig birtam magammal.

Szomszédasszony [hangja.]

Marietje! Gyere mán.

Marietje (odakiált.)

Megyek mán, megyek! (el.)

Io

Én még sohase' álmodtam ilyen szépet. (Leteszi a kendőjét a válláról.) Jaj, be melegem van! Úgy elnehezedett a lelkem; a szál meg összefut a szemem előtt.

(Harangszó.)

Io (végigsimitja homlokát, ájtatosan.)

Pünkösd hajnali harangszó, aki végigszállsz a mezőkön, kisérd el apámat, anyámat; szállj ki a tenger partjára, keresd meg Barendet, enyhitsd meg a szivét. Szentséges jó atyám . . (Magában mormolja az imádságot, mig elszúnyad. Karja az asztalon, feje a karján, szendereg.)

(Pár percznyi szünet mulva tündérek szállongják körül, vállaikon lepke- és szitakötő-szárnyak. Io álmában elmosolyodik.)

Tündérek

Mi vagyunk a gyermekkor pillangói,
Mi vagyunk az ifju sziv tavasz-álma,
Mi vagyunk a nap első sugára,
Az erdő koronáját aranyozó.

Első

Vagyok a hajnal halk kaczagása,
Vagyok az illat, vagyok a szín.
Tavasz a földön, hamv a gyümölcsön,
A himpor, a méz a virág szirmain.

Második

Gyöngyöző harmat, buggyanó forrás,
Virágba szökő rügy: ez vagyok én,
S a nyires alján támadó szellő,
Átsuhanó a rét mezején.

Harmadik

Vagyok a játék, vagyok az álom,
Vagyok az édes dajkamese,
Vagyok az anya ölelő karja,
A sziv legelső képzelete.

Együtt

(mig a harangszó hallik.)

Telehordtuk kis szobádat
Boldogsággal, vidámsággal,
Szegénységed megáldottuk
Jókedvű fiatalsággal. —
Amit adtunk, visszaveszszük,
Más leány szivébe viszszük,
Álmod már nem édesitjük,
A küszöböd át nem lépjük,
Nem ülünk az asztalodhoz,
Nem danolunk elaltodhoz.

Első

(Mialatt a harang utolsó kondulásai hallatszanak.)

Összefogódzva messze-messze szállunk,
Vén mostohánk, a Gond baktat utánunk,
Korbács kezébe, rád csapkod véle,
Amig fejed' a porba nem alázod.
(Ez ének alatt elosonnak.)

Harmadik tündér

(utolsónak maradva, Iohoz lép.)

Aludj, aludj Io, simitom homlokod,
Utolsó gyermekálmod álmodod. (Elsuhan.)

Io (álmában nyöszörögve.)

Ne . . . Olyan szép volt. — Oh . . .

(Csend. A sövény mögött kis vártatva megjelenik a **Vágy**, szép férfi, thirsussal, koszorús fővel. Vállán bíbor palást van keresztül vetve.)

Io (megmozdul, feléje nyujtja karjait. Kérön.)

Ki vagy? Állj meg!

Vágy (megállás nélkül.)

A Vágy vagyok, én meg nem állhatok,
Ha én megálltam, tüstént meghalok.

Io

Király vagy?

Vágy

Csak szolgája a királynak,
Előfutárja csak a Boldogságnak.
Emberi szivbe
Én szállok előtte,
Én vagyok az ő
Üzenet-vivője.

Io

De hát ő merre van?

A Vágy

(kifelé mutat, ahonnan távoli halk zene hallik.)

Hallga' csak, hallga'!
Hallod a halk zenét?
Látod az ég alján
Hétszinű szivárvány

Hidja alatt
A távol szállongó ködét?
Ládd, ott halad.
Nézz, nézz oda, halk, édes hymnusával
A Boldogság ott száll a földön által.

Io

Én úgy szeretnék . . . (a mozdulatán látszik, hogy odamenni.)

Vágy (útját állja.)

Nem, nem lehet.
Szépségét el nem birja földi szem,
Halandó ember nem látta soh'sem.

Io [szomorúan.]

Hát nem jön ide soha?

Vágy

Ő nem, csak a fia,
A szerelem,
Az minden szivben ott terem.
S amerre jár,
Megpuhul a gond durva fekhelye
És boldog álom incseleg vele.
A szűk kunyhóból eltünik a gond,
Szárnyat az ábránd pillangója bont.
Nyomomba' száll.
Én vagyok a szó, ő a lélek,

Én a vágy, ő a betelés,
Én zaklató nyűg, ő megelégedés,
Én a gondolat, ő a szivverés,
Én a vihar,
Mely átrohan a tájon, aztán
A távolban kihal,
Mely feldúlt erdőt, tarlott rétet
Hagy itt maga után,
S a táj megint a régivé lesz
Vész csillapúlatán.

Io

És ő?

Vágy

A hajnal, a tavasz,
Az éltető meleg.
Ifjú erőben, áldást hozva
Megáll a föld felett.
Új földet, új eget teremt itt,
Megszépül a világ,
S nincs hatalom, mely eltörölje
Az ő keze nyomát.

Io

Vajon megérem én, hogy meglássam valaha?
(Szélzúgás, a Vágy eltűnik. Pár pillanat mulva megjelenik a Szerelem, ezüst vértben, kék palásttal, sisakosan.)

Io (tétovázva, félénken.)

Barend vagy — igazán?

Szerelem

Akárkinek nevezhetsz.
Aki felé csak szállhat sóhajod,
Ezer alakban mindaz én vagyok.
Vad tivornyákon, mulatók zajában
Kristálykehely az én nevemre cseng,
És ott vagyok az öngyilkos halálban,
Enyém az erdőszőtte csend.
Hol fegyver éle villan, ott vagyok,
S oltár előtt a templom hűvösében,
Temetőn fejfák alatt szunnyadok,
Minden halottnak volt éltébe részem.
Repesve szállok álmodóknak álmán,
Piszkos czafrangban lát a ronda börtön.
Itt szárnyat bontok szép menyasszony ágyán,
Amott az éjt szennyes lebujba töltöm.
Kétségb'esés itt, megnyugvás amott,
Itt egy nagy eszme, mi nagy szivbe kél,
Most titkolt vágy, félénk remény vagyok,
Majd lélek-ellustító henye kéj.
Elátkozottnak áldás, bűnre mentség,
Egy pillanatba bűvölt végtelenség.
Ha két szem összevillan, engem áld,
Két szív ha összever, nekem hozsánna,
Minden anya nekem nevelí lányát,
És báját én velem örökli lánya,

Föld embere ha megtér föld porába,
Levet örömet, pompát, földi bajt,
Kegyemből egyben él tovább: fiába',
Kiben szerelme új rügyekbe hajt.
Én vagyok minden magasztos, nemes.
Ábránd, remény, emlék, minden, mi szép,
És élni csak én értem érdemes.

Io (félénken elhúzódik tőle, megilletődve áll.)

Szerelem (utána megy.)

Ne félj; szelid s gyöngéd vagyok,
Csak csöndes, boldog álom,
Rád szállva holdsugáron;
Szél, mely arczod legyinti
S virágszirommal hinti
Az utat, merre mégy,
— Semmi egyéb.
Hunyorgó égi tűz
S amit kebledre tűzsz,
A kis virág.
A rejtett néma vágy,
A halkan eldudolt dal,
A név, mely lágyan elhal,
Ha az ajkadra lebben,
Egy súgár a szemedben,
Egy elképzelt alak,
Nagy-néha tán egy pajzán gondolat
(Hosszasan nézi Iot.)

De mért nem venni hát szavad?
Fogadás zárja ajakad'?
Vagy aki szép vagy, mint egy kép,
Annál nem is volnál egyéb?

Io (elfogultan, akadozva.)
Én csak egyszerű parasztlány vagyok,
Olyan szépen beszélni nem tudok.

Szerelem (Io arcát simitva.)
A te szavad csengőbb más asszonyi szónál,
Te magad is több vagy földi leányzónál.
Hamupipőke, eljöttem utánad.
Vesd le, oh vesd le egyszerű ruhádat,
Öltözz fel szépen új selyemruhába,
Gyere el vélem az apám várába.

Io
Nincsen ám énnekem selyemruhám,
Egyszerű hajós ember az apám,
Szegény mosóné az édes anyám.

Szerelem
Álmodtál eddig, Io, most ébredj,
Tündérkirályfi eljöttem érted.
Hetedhét ország határán túlról,
Ahol a hír csak szép arczodról szól.
Szóló szőlőről kérdezd a szellőt,
Tövéhe' tette arany czipellőd,
Csengő baraczkfán cseng-bong az ág,
Rajta baraczkszín selyemruhád.

(A Szerelem a bokrokhoz vezeti Iót, félrehajtva a lombokat, a földön ott az aranyczipő, egy ágon a selyem ruha. Mig Io magára veszi a ruhát s felhúzza a czipőt, azt mondja:)

Io

Ha így meglátnak selyem-viganóban,
Mit mondanak majd a faluba' rólam?

Szerelem

Hát összefut a falu népe
És megbámulnak, megcsodálnak.
És öregen is, ha mesélnek.
Azt mondják el az unokáknak:
Iót micsoda tisztesség érte,
Négy-lovas hintó jött el érte.
Úgy vitték innen aranyos határon,
Négy fehér lóval, túl a határon,
Szép hire elszállt messze országba,
Királyfi vitte nagy palotába.
Ki volt világositva ötven ablak,
Még most is élnek, hogyha meg nem haltak.

Io

Mit fog mondani a mi jó papunk?

Szerelem

Az esketésért arany-pénzt adunk.

Io

(ezalatt felöltözött, forgolódva nézegeti magát, s mint aki nem hisz a szemének, magának mondja:)

Eljöttél értem, kis parasztleányért.
Ezüst ruhája királyfi te!
Arany czipőbe', új selyem ruhába'
Úgy viszel engem ősz apád várába.
Muzsikaszóval ottan bevezetnek,
Arany koronát a fejedre tesznek.
Márványkő padlón sétálok veled,
Csókkal hunyom be este a szemed'.

Mint a mesébe', úgy élünk a várba'.
Csak csókolódzunk, meg beszélgetünk,
S az pulykalábon elforog magába'.

Szerelem

Az én váram hát pulykalábon állna?

Io

Úgy hallottam sok vén históriába,
Tündérkirályfiak ily várba laknak.
Aranyos vitéz őre a kapuknak,
S ha kioson a király néha napján
Titokba' széjjelnézni népe közt,
Nem ismerik meg estve a vitézek
És nem akarják beereszteni,
De felesége meghallja a hangját,

Meghallja száz üres szobán keresztül,
Meglátja száz betett ajtón keresztül,
Hogy itt az ura és szalad elébe,
És ülteti teritett asztalához,
Asztala mellett a kész vacsorához.
Vacsora végén egymást átkarolják,
(átkarolják egymást)
Rég látott egymást csókkal megapolják . . .
(Itt elereszti a királyfit.)

Szerelem

(elhúzódik, — egymás két kezét fogva, szembe néznek.)

Tudod-e, mi a csók?
Az első, az édes,
A rejtett, a tiltott,
A gyönyörüséges,
Sziv életre keltője,
Lélek melengetője.
Sziv leghőbb lángja, mely az ajkra száll,
Az egyetlen percz, melynek múlni kár.
Oly rövid üdv, hisz már csók közbe tűnik,
S holtig gyönyör: emléke meg nem szűnik.
Szitója vágy, de oltja szűz szemérem,
Te adod s véle eladva te vagy,
Örök pecsét az adomány-levélen,
Amelylyel férfinak adod magad.
Rózsa, csak egy perczig virágozó,
S holtig lekötő szótlan esküszó.

A röpke csók lelked legszebb virága,
Egy élet van egy pillanatba zárva. —
Vízbehalónak lelke
Egy buborékba zárva
Száll fel a viz színére.
Szivárványszínbe játszva,
Ragyog rajt nap sugára,
S szétpattan, azzal vége,
Eltűn a semmiségbe. —
A szivnek legmélyéről,
Halálos vergődésből
A csók így száll fel épp.
Tünékeny buborék,
S mégis egy lélek zára.
S talán egy élet ára.
Itt fürdik a sugárba,
Megvillan, aztán vége,
Eltűn a semmiségbe.
Leirni a csókot nincs szó elég,
De mondok egy mesét.

(Egymás kezét fogják.)

Királykisasszony, tüskevárba',
Elátkozottan, egyre várta,
Hogy valaki életre keltse,
De csak nem jött a várt szerencse.

Vele szunnyadt a vára népe,
Az őr, a kukta, szobalány,

A pók a szoba szögletébe',
Az őz, a nyúl az erdőmélybe',
A czinke és rigó a fán.

Erdőn, mezőn, meg váron
Úr volt halálos álom.

Egyszer királyfi ér a vár alá,
Körötte rajzó harczi nép.
Bemegy a kapubolt alá,
Aztán a folyosóra lép . . .
Sehol egy ember, egy cseléd.

Megyen tovább. A nagy szobába'
Ott aluszik a vár leánya,
Ülve drága, aranyos széken,
Két keze a szék karján szépen.

A lány szép s alszik, — több se kell;
A vitéz ifju, csókra szer, —
Körül se' néz, egy pillanat
S ajka a lány ajkán tapad.

— Csodák csodája! — Nézd: mi ez?
A lánynyal minden ébredez:
Becsattog a madár dala,
A lég is mintha zsongana. — — —

Fölnéz a lány, s előtte áll
A várva-várt tündérkirály.

A vére pezsdül, agya forr,
A dalja szivéhez hajol.

A második csók közbe látja:
Csak ember, nem tündér a párja;
A szive sajdul, könnye csordul,
És a vitéznek háttal fordul.

Io (álmélkodva.)

Hogy' értsem a meséd', királyfi?

Szerelem

Hogy csók csak egy van, a legelső,
Ez a szív legmélyén fakad;
A többi a szokás szülötte,
S nem érzi más, csak ajakad.
Az első csók, az véled sordül
A gyermekévek óta már,
Ahány tavasz csak nevetett rád,
Melege, fénye ebbe száll.
Elzsibbad ott a gondolat s a szándék,
A szivben ösztön s égi fény ragyog,
Az arczodon örömtűz, tiszta láng ég
És hajnallá deríti homlokod'.
Az első csók az álmok álma,
Érte hiába húll a köny,
Ha elszállt véle a percz szárnya,
Ne hidd, hogy újra visszajön.
Tavasz virága, mely csak egyszer

Nyílik egy hosszú életen.
Gyöngy, mely egy csiga életében
Egyszer terem.

(Hosszasan csókolja Iót. Ragyogó nap, madárének :)

Burúljon virágba
Ma minden faág.
Te megcsókoltál !
Te megcsókoltál !
Ujjongjon az egész világ !

(Hirtelen sötétség.)

Io

Királyfi ! — Szép királyfi ! — (Aggódva.) Hol vagy ? (Fölébred. Révetegen körülnéz. Napfény.) Csak álom volt. (Odább taszitja munkáját.) Soha sem leszek többet ilyen boldog, érzem. Elepedek még egy ilyen csók után. — Mért is nincs úgy a valóságban, mint a mesében ? — De ostoba egy lány vagyok én ! Hogy' elszomorit egy álom. Pedig hát : — mese volt, eddig volt, ezentúl máskép lesz. — Minek is fecsegett itt annyi mindent összevissza Marietje ! — Ő az oka az egésznek. Ej, csak nem fogok elszontyolodni !

Marietje (futva a kerités mellett.)

Io te, megjött a H a b l e á n y !

Io (vállat von.)

Bánom is én!

Marietje

Azon van, Geert! Azt mondják, megjöttek a vasúti munkások is! Vagy tán Barend nincs közöttük?

Io

Barend! Egy szurtos, kérges kezű legény. Ha megfogja a kezemet, majd felsziszszenek bele. (Megsimogatja homlokát.) Mi ütött hozzád, Io? Be elbóditott az álmod! — Szomszédnéni!

Szomszédasszony (a sövénynél.)

No mi a', tanácsnemfogadó kisasszony!

Io

Mondja csak, Ragni néném, lehet hinni az álomnak?

Szomszédasszony

Egynémelyik jelent valamit. Hát mit álmodtál?

Io

Nagyon jót.

Szomszédasszony

Hát mondd el, így nem találhatom ki.

Io

Majd bizony, hogy az egész falu népe arról beszéljen egy álló hétig. Inkább hallgatok. Ne szólj szám, nem fáj fejem.

Szomszédasszony

Márgitátom, furcsa álmod volt.

Io (incselkedően, kiváncsian.)

Hát, mondja csak, Ragni néném, mit jelent az, ha az ember királyfival álmodik?

Szomszédasszony

Tán elment az eszed? (Visszahúzódik.)

Barend (ezalatt besompolygott. Most csöndesen befogja hátulról az Io szemeit.)

Hát azt, hogy eljön, akit várunk!

Io (kibontakozva.)

Nem vártam én senkit.

Barend

Nem-é? Ne izélj már!

Io

Inkább te ne izélj. Olyan durva vagy, igazán, úgy megszoritottad a vállamat

Barend (oda hajlik.)

Hát majd megcsókolom.

Io (nyersen.)

Hagyd el!

Barend

Ejha! De büszke lett a kisasszony! Pedig hoztam valamit, ha elfogadná. (Egy kis czifrarámás tükröt tart Io elé.)

Io (elveszi, leteszi az asztalra.)

Köszönöm.

Szomszédasszony (átszól.)

Nem örül a mán semminek, királyfi kéne neki, arról álmodozik.

Barend

Igazán, Io?

Io

Akárkivel álmodom, neked mindegy.

Barend (elkomolyodva.)

Hallod Io, én nem vétettem ellened egy szóval se'; hidd meg, hogy soha téged földi ember többet úgy nem szeret, mint én. Multkor is este kint feküdtünk a töltés oldalában, a holdvilág

csak úgy sütött, aztán a legények összeálltak játszani, én meg elhúzódtam tőlük; egész álló éjszaka be sem húnytam a szemem'; mindig rólad gondolkoztam. Elgondoltam, hogy' is lenne az, ha te az én kis feleségem lennél, aztán ilyenkor otthon én rám gondolnál.

Io (mindig figyelmesebben, melegebben hallgatja.)

Hát hiszen tán szívesen gondolnék.

Barend

No látod! Aztán mégis makranczoskodol,

Io

Mikor úgy megijedtem tőled!

Barend

Tőlem?

Io

Hogy olyan hirtelen átkaroltál.

Barend

Hát próbáljuk meg lassabban. (Megöleli.)

Io (vonakodik.)

Ugyan, — hiszen látják.

Barend

Hát aztán, ha látják is! (Megcsípi az Io arczát.)

Io (megtörli az arcát.)

Ejnye mán, mi ütött hozzád?

Barend

Egy álló hónapig messze voltam tőled, nem láttalak, de mindig rád gondoltam. (Közelebb húzódik.)

Io

Nyughassál mán!

Barend

Könnyü azt mondani, de ha te éreznéd, amit én érzek.

Io

Ugyan mit?

Barend

Nem mondom el, mert meg találja hallani az anyád, aztán . . .

Io

Aztán? . . .

Barend

Aztán — a nem jó lenne.

Io

Ugyan-ugyan.

Barend

Mán pedig az úgy van.

Io

Hátha én meg azt mondom, hogy . . .

Barend

Mit hogy?

Io

Hogy itthon sincsenek.

Barend

Igazán mondod?

Io

Igazán. Úgy idvezüljek.

Barend

No látod, az pedig kár.

Io

Kár-e?

Barend

Kár bizony, mert mindjárt megkérném a kezedet. Tudod, kint a munkánál nagy kedvet kap az ember a házasodáshoz. (Közelebb húzódik

Iohoz.) Kivált most, velünk volt Ole, tudod, az Ole; aztán elbeszélte, hogy' házasodott ő meg, meg hogy azóta a felügyelővel sem cserélne. Az igaz, hogy szép asszony a felesége, — de nem szebb nálad.

Io

Ráérünk még avval, Barend. Csak várjuk ki a sorját, mig állásba tesznek.

Barend

Hátha az soká lesz?

Io

Az baj volna. De hát azért csak kivárjuk.

Barend

Csakhogy az ember minden nap vénül egy napot.

Io

Hát aztán?

Barend

Aztán minden napért kár, amit magába' tölt, elhagyottan. — Aztán az Ole . . .

Io (kiváncsin.)

Mi az Ole?

Barend

Hát az Ole — nagyon sok mindent beszélt az Ole.

Io

Mit?

Barend

Hogy mit?

Io

Ugyan várod a vallatást!

Barend

Hát hogy este egymás szemébe néznek hosszan, aztán az egymás szemében egymást nézik. (A kezei közé fogja az Io fejét, s szemébe néz.)

Io

Ne szoritsd úgy az állam'.

Barend

Látod-e magad' a szemembe'?

Io

Látom.

Barend

Szépnek látod-e magadat benne?

Io

Hát csak olyannak, amilyen vagyok. — De a te szemed úgy ragyog, akar a tükör.

Barend

Te Io, csókolt-e mán meg valaki?

Io (elgondol, aztán.)

Nem éngem, senki, igazába.

Barend

Hát tréfából csókolt?

Io

Nem, úgy se, senki.

Barend

Hát akkor minek gondolkozol rajta annyit?

Io

Hát mert — álmomba csókoltak.

Barend

Ki volt az?

Io

Ugyan ne kiabálj, hiszen csak álom volt.

Barend (feldühödve.)

De jaj annak, akiről azt álmodtad. Hát ki volt?

Io

Hallgass mán, ha mondom.

Barend (durván megkapja az Io karját.)

Tudni akarom, kivel álmodol. Mondod vagy nem? (Kezet emel Iora.)

Io

Veled na, ha éppen tudni akarod.

Barend (elereszti.)

Én ugyan szeretlek, de jegyezd meg, hogy én velem nem jó tréfálni.

Io

Hát érígy innen, ha nem tetszik.

Barend

De nem megyek ám!

Io (durczásan.)

Hát akkor itt maradsz.

Barend (tettetett megbánással.)

Nem szoritottam meg nagyon is a kezedet?

Io

Tudod, hát minek kérded.

Barend (megsimitja a karját.)

Ne haragudjál. Nem akartam.

Io

Jól van; kár a szót rá vesztegetni. Megszoktam már gyerekkoromban. Mindig sírással végeztük a játékot. Akkor oda jöttél: „Nem akartam, Io, ne haragudj. Ha haragszol, majd megbékülsz.“

Barend (nyersen nevetve.)

Hát hiszen úgy is volt! — Te, de igazán nincs itthon senki? (Benéz az ablakon.)

Io

Nézd meg magad, ha nem hiszed.

Barend (benyitja az ajtót.)

Te, hát tudod, mit néztem az égen akkor éjtszakán? Nem tudod, úgy-e? Hát a Gönczölszekerét, annak a rúdja-csillaga mellett azt a kis csillagot, — aztán mindig azt gondoltam, hogy az a mi kettőnk csillaga, te vagy az a parányi kis fényes csillag.

Io

Igazán azt gondoltad?

Barend

Azt én. Aztán úgy hunyorgattak egymásra, de úgy — — Aztán azt gondoltam . . .

Io

Mit gondoltál?

Barend

De nem haragszol, ha elmondom?

Io

Nem én. Igazán nem.

Barend

Mán ezt mégse kéne . . .

Io (kérön.)

Ne okoskodj mán. (Simogatja a fejét.) Mondd el mán, hiszen úgy-e, megbocsátottam. Ne haragíts meg újra.

Barend (fejét az Io vállához simítva.)

Hát hogy az a két csillag most akar valamit, csak a kicsi akaratoskodik.

Io

Ugyan mit akarhat két csillag?

Barend

Ezt ni! (Hirtelen megcsókolja Iot.)

Io (hirtelen felpattan, arczára tapasztja a kezét.)

Barend

Mit irulsz-pirulsz? — Hiszen a feleségem leszel, a menyasszonyom vagy.

Io

Még nem vagyok.

Barend

De annyi, mintha a' volnál.

Io

Hiszen tudod, hogy szeretlek, de néha olyan goromba vagy — — —

Barend

Eredj már; hisz csak nem vagy czukorból, hogy elolvadj, ha megfoglak. (Átöleli.)

Io

Aztán mindig ölelgetni, a' se járja.

Barend

Dehogy is nem! Járja biz azt. (Széjjelnéz.) Te, hallod, — nagyon meleg van itt, gyerünk be.

Io

Csak úgy magunkba'?

Barend

Hiszen tudod, hogy elveszlek. (Melegen magához öleli.) Aztán meg úgy szeretlek! Te, ha én tehozzád valaha csak egy gondolattal is hűtlen lennék . . .

Io

Jól van jól, csak ne esküdözz.

Barend

Hát gyerünk be.

Io

De . . .

Barend

Csak nem félsz tőlem? (Átölelve befelé vonja Iot. Io útközben megáll, megsimogatja a két kezével Barend arcát, megcsókolja.)

Io

Te, tudod-e, hogy mielőtt betoppantál, egy tündérkirályfival álmodtam, aztán épen olyan volt, mint te.

Barend

Igazán?

Io

Csak egy kicsit fiatalabb. Nem volt ez a csomó ősz itt a hajába.

Barend

Könnyü a tündér-királyfinak. De próbálná meg csak a szolgálatot a töltésnél. Tudod, hogy megőszül az ember feje, ha nincs, aki simogassa. A gond, Io, az élet.

Io (részvéttel.)

Igazán a gondtól van? (Megcsókolja a Barend haját.) Szegény Barendem!

Barend

Hisz ha szeretsz, akkor minden jól van.

Io

Hogy szeretlek-é? (Ránéz; Barend benyitja az ajtót, s befelé tuszkolja Iot.)

Barend (énekelve.)

Azt kérdte a fiú: szeretsz-é?

Io (szintén úgy, hátranézve.)

S a lány azt mondta: A tiéd vagyok.

Együtt

És esküjök fellszállt az égbe,
Felirták ott az angyalok. (Belépnek.)

(A sövénynél megjelenik a Szomszédasszony, akit Gond asszonyságnak csúfolnak s utánuk néz.)

— FÜGGÖNY. —

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

MÁSODIK FELVONÁS.

ORSZ. SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

(Egy vasúti őrház szobája. Hátul az ajtó, jobbra egy ablak. Baloldalt a fal mellett egy ágy, benne szalma, egy rongyos pokróczczal letakarva. A jobb hátsó sarokban az ajtó és ablak közt megint egy ágy, a falon fölötte Szűz Mária képe, liliomot tartva. Az ajtó sarkához támasztva egy teknő. A szoba közepén festetlen asztal s két szék. Alkonyat. A belső ágyon két, hat és nyolcz év körüli gyermek, az egyik fekszik, a másik ül, a lábait lelógatva. Mindegyik ébren.)

Io (33—35 év körül, elöregedett, megtört asszony, rongyos ruhákban, sohajtozva tesz-vesz az asztalnál.)

A kisebbik gyerek (siránkozó hangon.)

Anyám, kapunk ma valamit vacsorára?

Barend (az asztal mellett ül, vasúti őri ruhában. A kezével elhasznált vasúti jegyek közt babrál, előtte egy üveg pálinka, félben. — Indulatosan.)

Csendesség! Lesz, ha ád az Isten. Ha nem ád, nem lesz.

Io (a gyerekekhez megy, susogva csititja őket.)

Hát hiszen nem csoda, ha éhesek szegénykék.

Barend

Persze, hogy éhesek. — Tehetek én róla? Én se bánnám, ha valaki behajitana egy kenyeret az ablakon.

Io (még a gyerekeknél.)

Anekül is megélhetnénk, ha . . .

Barend (felugrik.)

Mit „ha"? Ha én igy, ha én úgy, — egész nap nem hallok egyebet. Torkig vagyok mán véle. Érted?! Neki induljak lopni? Hát honnan vegyem? Mi?

Io

Jól van, jól. Nem szóltam semmit.

Barend

Ha nem szólsz is, azt mondod, hogy adjak kenyeret. — A porontyaid is azt bőgik egész nap . . .

Io (előre jön.)

Éppen úgy a tiéd mindegyik, mint az enyém. Nem loptam őket.

Barend

Ki hítta őket ide? Mért nem mentek gazdagabb házba? Ide kívánkoztak, hogy több legyen a szegény ember? Hát már most próbálják meg, milyen a szegény ember élete.

Io (az asztalfiókban rakosgatva.)

Úgy beszélsz, mintha az ő bűnük volna, hogy születtek.

Barend (fel-alá járva.)

Az is, a bűnük. Gazdag embernek egy van nekünk szegényeknek négy jut.

Io

Egyet mán elszólitott az Isten.

Barend

Aló utána a többi is.

Io (az ágyhoz ugrik.)

Ne bántsd a gyerekeimet. Ha te megtagadod is őket, én szeretem. Utálhatod, gyűlölheted, rugdoshatod — teszed is eléggé —, én a szivem alatt hordtam őket, az életem árán hoztam a világra, én dajkáltam, én neveltem. Ha elkergeed őket, én is velök megyek.

Barend

Ott az ajtó, la! Úgy se győz benneket kenyérrel az Isten se!

Io (elébe áll.)

Győzne biz a', ha a pálinka nem volna. Mink éhezünk, rongyoskodunk, hogy te a gégéden csúsztasd le, amit a két kezem keserves munkájával keresek.

Barend

Hát én nem keresek?

Io

Nekünk ugyan nem. Egy garast sem láttam a múlt heti béredből sem.

Barend

Eleget mosol, vasalsz, abból megélhettek.

Io

Meg is éltünk, amig birtam. Csakhogy mán nem soká birom.

(A vonat jelzése hallatszik.)

Barend (köpönyeget vesz, lámpát, jelzőzászlót. Az ajtóból visszafordul.)

Holnap se lesz ebéd?

Io

Lesz, ha lesz miből főzni.

Barend

Nem viszel ma ruhát haza?

Io

Nem! Én is ember vagyok; a gép is elkopik, pedig vasból van, Nem birnak már a lábaim. (Leül az üres ágyra.)

Barend

Add elő, majd haza hordom én, ha elment a vonat. (Kimegy, becsapja maga után az ajtót. Kint havazik.)

Io (kihúz az ágy alól egy kosarat, tele tiszta ruhával. Az asztalfiókból elővesz egy tiszta tarka abroszt, betakarja vele, leköti, visszatolja az ágy alá. Ezalatt a vonat eldübörög az ablak alatt.)

Barend (visszajön, lerakja a holmiját.)

Hun az a ruha?

Io

Nem kell senki segitsége. Ezt a pénzt is csak elinnád. Majd elviszi a fiam.

Barend

Hiszen ha nem tetszik, én azt se bánom. Csakhogy ha Geert nem jön haza a gyárból éjtszakára, osztán nem lesz aki elvigye . . .

Io (megint kihúzza a kosarat.)

Ehol van ni! Csak el ne idd megint azt a kis pénzt. Csak nem akarod tán éppen, hogy koldulni menjek a gyerekekkel.

Barend (szó nélkül felveszi a kosarat, elmegy.

Io (az asztalfiókból egy kis darab kenyeret vesz elő. Odaadja a gyermekeknek.)

Na, kis sziveim, én virágszálaim, itt a vacsorátok, kis kolduskák. De holnap jó ebéd lesz, hoz apátok pénzt, sok pénzt, osztán húst eszünk, sokat, mindenki egy egész darabot, nagy darabot. Vacsora is lesz, kenyér is lesz bőven. Csak az éjtszaka jól viseljétek magatokat; meg ne haragitsátok apátokat. (A maga ágyáról átviszi a pokróczot.) Netek még pokrócz, jól betakaródzzatok, jól aludjatok, szépet álmodjatok.

A kisebbik gyerek

Meséljél valami szépet.

Io

Hát mit meséljek? Hát hol volt, hol nem volt, az óperenciás tengeren is túl volt... (erősen köhög; odavánszorog a maga ágyához, leül, a karját az ágy fejének támasztja, ráhajtja a fejét.)

A nagyobbik gyerek (utána megy, oda lapul az ágyhoz.)

A kisebbik

Megint olyan beteg leszel? Nem kelsz fel holnap? Akkor megint nem lesz ebéd.

A nagyobbik

Hallgass, megint véresen köhög.

A kisebbik (lemászik az ágyról.)

Hadd lám?

A nagyobbik (hátbaüti.)

Mentél helyre mingyárt!

A kisebbik (visszakuporodik az ágyra.)

Io (igen halkan, nehezen, nyögve.)

Eredj, csak feküdj le szépen.

Szomszédasszony (benyit az ajón. Még jobban elvénülve; ránczos az arcza. Rongyos.)

No, hogy' vagytok, Io?

Io (nyögve.)

Jaj Istenem! — Alig vagyunk.

Szomszédasszony (odatipeg hozzá.)

Látod, látod! Megmondtam én ezt előre.

Io (keservesen.)

Ugyan már mit mondott meg előre?

Szomszédasszony

Azt, hogy e' lesz a vége. De nem törődtél vele. Csak danolásztál, dolgoztál. Az a semmiházi siheder meg ott ólálkodott a kaputok körül. Tudtam én, hogy e' lesz belőle.

Io

Hát máskülönben ugyan mi lett volna? Azért vagyunk a világon, hogy szenvedjünk, nyomorogjunk, aztán elpusztuljunk. (Kinéz az ablakon.) Hej, ha az a temető szólani tudna! Ti fejfák, keresztek, ti elmondhatnátok, mennyi szenvedés hallgat a földetekbe'. (Ki mutat.) Ott az apám sírja, meg az anyámé. Én tudom minden szenvedésüket. Mennyit szenvedtek csak én miattam is. Azután meg énvélem, mikor így nyomorogni láttak. Ott fekszik mellettök a kis lyányom. Az ártatlan teremtés, az is mennyit kínlódott, mig elaludt, hogy többet fel ne keljen! (Elfordul

az ablaktól.) Hej, Ragni néném, akárhogy' lett volna, a vége mégis csak e volna. Egy sír, egy kereszt a fejénél, aztán az is horpad, süpped, semmivé lesz. Minden mindegy.

Szomszédasszony (nyögve, a fejével bólogat rá.)

Io (betakarja az elaludt gyerekeket, halkan, hogy fel ne keltse őket.)

Én nem tudom, minek kellett nekünk föld porából emberré születnünk, ha ennyi kinlódásnak az a legjobb vége, ennyi sanyargás közt az az egyetlen reménységünk, hogy megint föld porává leszünk. Teremtő szent Atyám, mennyi bánat van a földnek minden göröngyében!

Szomszédasszony

Ne zúgolódj, Io, megver az Isten!

Io

Megvert mán engem eléggé. (Erősen köhög. Sírva.) Istenem-atyám, mire hagyom itt ezeket a szegény kis gyermekeket? Meghasad a szívem, ha elgondolom az árvaságukat. (Zokog.)

Szomszédasszony

Ugyan mán hogy' beszélhetsz ilyeneket?

Io (a szűz Mária képéhez fordul, összekulcsolt kezekkel.)

Szentséges szüz Anyám, tebenned van az én bizodalmam. Megvéded-é őket anyai szíveddel, őrizteted őket szárnyas angyalokkal, ha majd én nem leszek? Lesz-e, aki a leveskéjöket megfőzze; éjtszaka kis testöket betekargassa? (Zokog.)

A kisebbik gyerek (felriad a zokogásra. Halkan.)

Anyám! Édes anyám!

Io (odamegy hozzá.)

Mi bajod, kis szivem?

A gyerek

Jaj, én úgy félek! — Ki van itt?

Io (a gyereket simogatva.)

Ragni nénéd.

A gyerek

A Gond-asszonyság? Nagyon félek tőle. (Anyjához búvik.)

Io

Ne félj, kis együgyü jószágom, nem bánt téged. Énhozzám jött; te csak alugy békén.

A gyerek

Nem tudok ám. Nagyon félek, mikor ő itt van a házban.

Io (a gyereket dédelgetve.)

Nyugodj meg szivecském. (Lefekteti.) Alugy szépen, lelkem.

Tente-tente szépen,
Angyal száll le hozzád,
Játszadozik véled,
Simogatja orczád'.
Arany álmot ő hoz néked,
Ő mond neked szép meséket.
Tente-tente szépen.
(Megigazitja az ágyukat.)

Alúgyatok, kis árvácskáim. Mi lesz belőletek? Gyufát árultok majd az utczaszögleten, meg virágot? Meghasad értetek a szivem! Mire nőttök fel, kis bogaraim? Te kis fiam, fogsz-e csalni, leányokat hitegetni, pártájukat megszaggatni, koszororújokat letépve, magadtól majd eltaszitni, — teszed-e majd, fiam? Fogod tűrni, hogy rád mosson, néked ételt főzzön a te feleséged. Gyönge karja munkájával tartatod el magadat? Vagy leszel majd a jó férje, ura, édes hitestársa, kenyérkeresője, vigasztalója bajában, gyermekének édes apja, hű ápolgatója? Leszel-e majd fiam?

Hát te lányom, szép kis lányom, szőke hajú kis angyalkám, mi lesz tebelőled? Hallgatsz-e csábító szóra, lány szivedet odaadod holmi jöttment gézengúznak, mézes szavú csavargónak? Fogsz-e aztán nyomorogni, éjjel mosni, nappal varrni, ezer gonddal viaskodni? Leszel-é jó édes anya, puha szivü gyermekedhez, feláldozod az életed, odaadod minden örömed' ártatlan kis gyermekednek? Hogy majd érte ne kapj semmit, csak a gondot, aggodalmat, sírhalmodra meleg cseppet, szeme keserü köny-cseppjét?

Szomszédasszony

Ne keserítsd mán magadat, Io. Gyere ide, dőlj le. Hát ugyan mér halnál meg?

Io

Érzem én azt, Ragni néném. Alig van jártányi erőm, alig birok vánszorogni. Ha köhögök, majd megfúlok. — Minél hamarébb, annál jobb. — Az éjtszaka már értem is jött a szűz Mária. Mikor az éjszakai vonatra konditottak, hát csak kinyilt egyszerre az ajtó. Ott állott a szűz Mária. Közelebb jött, de nem hallatszott a lépése. Megállt itt az ágy lábánál, aztán háromszor intett. (Mutatja, hogyan.) Azután már jött a vonat, hirtelen eltűnt, én meg felébredtem.

Szomszédasszony

Csak álom volt, ne törődj' véle.

Io

Csakhogy minden álom beteljesedik egyszer. Egyszer álmodtam egy szép királyfival, hát alig hogy felébredtem, odajött Barend, — aztán úgy hasonlított a királyfihoz, de úgy, mint két karéj egy kenyérből. A királyfi meg is csókolt álmomban, Barend is megcsókolt, — akkor csókolt meg először. Hát azt mondom én, Ragni néném, ami gyönyörüség csak volt az életembe, mind belefért abba az egy csókba.

Szomszédasszony

Elég drágán megadtad az árát.

Io

De az azért mégis jó volt, Isten ajándéka volt. Valahányszor gorombáskodik velem Barend, mindig eszembe jut, hogy milyen szép volt akkor, aztán mindent megbocsátok. (Erősen köhög.) Pedig mán a végét járom. Érzem én azt, érzem.

Szomszédasszony

Hát feküdj le, majd én virrasztok melletted. (Lefekteti.) Hát Barend merre van?

Io (előbb megnézi a gyerekeket, aztán lefekszik, lábbal az ajtó felé.)

Oda van a városban, ruhát vitt haza.

(Az egyik gyerek megmozdul, Io felemelkedik, oda néz.)

Szomszédasszony

Csak maradj! Majd én gondjukat viselem.

Io (erősen köhög és nyög.)

Jaj Istenem!

Szomszédasszony

Ne rakjak egy kis tüzet?

Io

Nincs fánk.

Szomszédasszony

Az Isten verje meg azt a Barendet!

Io

Ne bántsd, néném. Mégis csak a gyerekeim apja.

(Io az ágyon, a szomszédasszony az ágy szélén ül. A gyerekek alszanak.)

Io

Mindjárt jön a vonat, osztán Barend nincs itt!

Szomszédasszony

Még itt lehet, Hátha — —

(Csend.)

(A holdvilág besüt az ablakon a gyerekekre.)

(Kivülről lépések.)

Io

Jaj Istenem, megint ivott.

Barend (benyit, részegen.)

Na! (Bebotlik.) Olyan szűk . . . nagyon . . . nagyon szűk . . . (Befelé dölöngőzik, lelöki a kosarat.) Mi a' — — Io! Hun az a gyerek? Adsz ide! — Látni akarom! Hallod? Látni akarom! Hát ki parancsol itt? — Ki vagyok én? Ki? He? Add elő, hadd fojtom meg. Minek annyi szegény ember a világon? Az Úristen úgyis elfeledkezett rúlunk. — Ha téged is megfojtottak volna, meg éngem is megfojtottak vóna, most semmi bajunk se' vóna. — (Az asztalhoz tántorog.) Hogy a' fáj? Nem neked fáj! Azt teszem vele, ami nekem tetszik. Nem én vagyok az apja? (A nadrágzsebébe markol, pénzt lök az asztal szegletére, az szétgurul.) Ihol a pénzed! Hogy én elittam belőle? Mán hogy én? Egy fityin; nem sok, de annyit mondok, hogy . . . (A holdfényen Io ágya felé tántorog, aki ezalatt többször fájdalmasan nyögött, a gyerekek is nyöszörögnek, a nagyobbik csitítja a kisebbiket. Barend jöttére feláll a Gond; ő egészen sötét, árnyékban van.) Hát te ki vagy? Mi? (Erősen nézi.) Gondasszony? Tudod, mennyit adok én te rád, te Gond, te! Ennyit — e! (A körmét lecsattintja a fogáról.) Elmenj az én házamból, annyit mondok. Kifelé innen! Nem szenvedhetlek.

Szomszédasszony

Akár szenvedhetsz, akár se, én avval nem törődöm. A feleséged halálán van, itt maradok mellette.

Barend (akadozva.)

Mit beszélsz? Hogy Io . . .

Szomszédasszony (szótlanúl visszaül az ágyra.)

Barend (az asztalhoz ödöng, nagy nehezen leereszkedik egy székre a gyerekek ágya felől.)

A betegség — izé . . . a betegség még nem halál. Abbul meg lehet gyógyulni. (Bámészan néz a Gondra, az hallgatva visszanézi.) Nem; halni meg olyan könnyen . . . Nagy sor a halál . . .

Io (köhög, nyög.)

Szomszédasszony (Barendhez.)

Hallgass. Elszunnyadt.

Barend

Az jó. Az álom éltet.

Szomszédasszony

Vagy altat.

Barend (józanodva.)

Nem esik az olyan könnyen. A városba menet, egy fájáról lehúllt, megfagyott verebet láttam az úton. Magamon is volt elég baj, mégis elfacsarodott belé a szívem. Rongyos kis iskolás-gyerekek sírt kapartak neki a hóban, belétemették a játékuk majd hogy meg nem ríkatott. Egy tollcsomóvá volt összegémberedve, egy kis lyán úgy megsiratta, mintha a testvérét temette volna. — Kiről egy fa, ügyet se vetünk rá, pedig jövő tavaszszal ott hija lesz az erdőnek. Hol maradnak azok a rügyek, virágok, amit az Úristen az ő ágaira szánt? Tavaly még kiviritott, az idén szegényebb lesz vele az erdő. Megjönnek a madarak, keresik a fészküket . . . (A gyerekek ágyára néz.) Szegény kis verebek, koldus kis madárkák, mi lesz tiveletek, ki takargat be szárnyaival, ki ótalmaz a lombjaival? — Io, édes kis Ióm, megsanyargatott virágszálam te . . . (Feláll, az Io ágya felé megy.)

Szomszédasszony (elébe áll.)

Csendesség. Mit akarsz?

Barend

Nem akarok én semmit. Ide akarok kuporodni az ágy lábához, hallgatni akarom a lélegzetét.

Szomszédasszony

Késő megbánás keveset ér. Elébb kellett volna megtérni.

Barend

Elébb! Elébb! Beismerem, sokat vétettem ellene, de mindig szerettem, mindig szerettem.

Io (suttogva.)

Isten áldjon meg érte, Barend.

Barend (hozzá lép, a fejére teszi a kezét.)

Verjen meg az Isten, ha nem igaz. Csak hát — nyomorúlt az ember. Nem elég, hogy megkínoz az élet, az ember is egymást sanyargatja. Azt az egy órát, a legelső csókét, haj be keservesen megfizettük.

Szomszédasszony

Haj, be korán csikartad ki!

Io

Azért ne penaszkodjunk. Az szép volt. Még most is sokszor látlak úgy; mikor nem vagy haragos, olyan vagy éppen, mint a királyfi volt. Úgy cseng a hangod, mint az ezüst, olyan gyönyörű a nézésed, mint egy szent képé. De szép volt az!

Barend (görcsösen sírva.)

Bizony szép idő volt. Hanem aztán, hogy összekerültünk, télen a nyárra számitottunk, nyáron meg elvittek katonának. Elcsigázva, betegen kerültem haza, alig volt jártányi erőm. — Végig kellett nézni, hogy' viszik el a keservesen szerzett kis holminkat adóba, hogy' húzzák ki az én párom feje alól a párnáját. Nyomorogtunk, mint a kivert kutya télen. Kővé vált a szivem. Elfásult a lelkem.

Szomszédasszony

Azért kellett inni?

Barend

Akkor kezdtem inni, az legalább elvette az eszem'.

Io (a szemeit törülgeti.)

Majd lesz még jobban is.

Barend

Talán majd lesz. Rosszabbra mán nem fordúlhat. — Csak te gyógyulj meg, csak te épülj fel, legyél szép újra, mint akkor voltál, mikor ezt a töltést épitettük. Emlékezel?

Io

Nehezen lesz már úgy, Barend.

Barend

Nem akarsz meggyógyulni? Meg fogsz. Azt akarnád, hogy azt mondják, én küldtelek sírba? Amikor jó voltam, mikor ember voltam, mindig szerettelek.

Szomszédasszony (ujját az ajkára téve.)

Pszt. Elszúnnyadt.

Barend

Keltsd fel! El ne aludjék örökre! Jóvá kell tenni, amit ellene vétettem.

Szomszédasszony

Csendesen, csendesen.

Barend (térden az ágy lábánál.)

Én édes Istenem, ami szenvedést a betegségében ő reá mértél, küldd mindet én reám, hogy én hadd viseljem, aki okoztam. Gyógyitsd meg az ő ártatlan lelkét, csak engem sujts ostoroddal.

Szomszédasszony

Eridj odébb mán, ne rázd az ágyát.

Barend

Nem férhetsz tőlem? Ő betegen is megbocsátott. Nem hallottad?

Szomszédasszony

Elég rosszúl tette, hogy mindig megbocsátott. Éreztetni kellett volna véled a hibádat.

Barend

Igy érzem még csak igazán.

Szomszédasszony

Hát még ha meghal. Oszt kiviszitek oda (ki mutat.) ni, a lánya mellé. Osztán nézheted innen az ablakból minden nap a sirját, amibe te fektetted.

Barend (eltaszitja az ablaktól.)

De nem hal meg! Nem hal meg; érted? (A keze lehanyatlik.) De hátha mégis meg találna halni? Akkor ezt a kisleányos drága testét belezárjuk abba a fekete koporsóba. Itt fekszik első éjszaka. Másnap két vonat mente közt elvisszük, letesszük a földbe. Odakint egy helyt le lesz taposva a hó, más nyoma nem lesz. Azért a vonatok jönnek-mennek, a tavasz is eljön, az apja, anyja sírján kihajtanak a virágok, amiket ő ültetett . . . Mintha semmi sem történt volna. Csak a ház lesz üres. A tányérja a polczon marad, a szobát nem sepri senki. Azért a nap felkél, meg lenyugszik, a sírja kizöldül tavaszszal, a

gyerekek ott játszanak majd körülte . . . Ne halj meg, ne halj meg! Ne lakoltass éngem olyan kegyetlenül. Nem csak az én bűnöm. Mind ilyen a férfi ember. Nyersek vagyunk, durvák vagyunk, leszakitjuk a virágot, de nem őrizzük meg, — Ápolgatlak mán, megőrizlek mán, csak mostan felépülj.

(Vonatjelzés.)

Barend (a Szomszédasszonyhoz.)

Vigyázol rá? Nem keseríted, ha felébred?

Szomszédasszony (bólint.)

Barend (meggyujtja az asztalon levő lámpát, aztán feláll, sapkát tesz fejére, lábujjhegyen kitámolyog. Behallatszik, amint a hó csikorog a lába alatt.)

Szomszédasszony (kitekint az ablakon, megnézi a gyerekeket, aztán visszaül az ágy szélére.)

(Az első felvonásbeli tündérek körül lebegik a gyerekek ágyát.)

Szerelem (kiválik a tündérek közül, lassan Io ágyához megy, fölébe hajlik.)

Ragyogó álmak repeső rajja
Nagy ideje már nem szállt feléd.
Eljöttem mostan visszacsókolni
A régi csókod', ismersz-e még?

Io

Királyfi!

Szerelem

Szűz csókod nyerője,
Álmod Barendje, az vagyok.
Eljöttem hozzád, rajtad segítni,
Csókommal hűtni homlokod'.
A láz törését kezem enyhíti,
Cserepes ajkad' megcsókolom,
Tüzelő szemed' hűsre lehellem,
Kezemmel szived' megnyugtatom.
Most szép vagy újra,
Ifjan virúlva,
A tűz szemedben újra gyúl.
Most igazába
Jössz palotámba,
S együtt leszünk ott
Válhatlanúl.

Tündérek (halkan.)

Csicsis baba, szépen,
Játszani menjünk,
Szóló szőlőt keresni,
Csengő baraczkot enni,
Menjünk, baba, menjünk!
Zöld mezőben két kis bárány
Játszani vár, menjünk.
Menjünk hamar, menjünk.

(Szomszédasszony az ágy szélén bóbiskol, Io nehezen lélekzik, alszik.)

(A jelző harang megint kettőt koppan.)

(Io felül az ágyban.)

(A falon megszólal a **Szűz Mária** képe, szava alatt távoli lágy harangcsengés. A hold fénye a képre és Iora esik.)

A gyönyör kelyhét
Ajkadhoz emelted,
Azóta kínnal
Tölt meg a serleg.
Szinültig telve,
Szemedből telje
Kiáradoz,
Jer föl a mennybe,
Holt gyermekeddel
Ott játszadozz.

Io (feléje tárja karjait. A gond közönyösen ül, mitsem látva.)

Mária (a liliomot Ionak adja.)

Isten leánykája,
Földnek virágszála,
Szoritsd szivedhe' testvéredet.
Majd illatával
Az égbe szárnyal
Lelked, s kapuját megnyitja neked.

(A hold elé felhő száll. Az ajtó kinyilik, látszik, amint kint a hó esik; a havon egy szegény öreg asszony jön. Lassan a küszöbhöz ér, belép.)

Io (csodálkozva.)

Anyám!

Anyja

Te éretted jöttem. A te válladnak terhe is megtetéztetett már. Gyere, tedd le az Isten országa kapujánál.

Io

Messziről jöttél, anyám?

Anyja

A csillagok sugára sem ér odáig.

Io

Elfáradtál?

Anyja

Én mán sohasem fáradok el, Io.

Io

Hogy' megszépültél, anyám.

Anyja

Ott én is gyermek vagyok, Io; ott az anyám is, meg anyámnak az anyja. Ott mind egy atyának gyermekei vagyunk. Téged is oda várunk.

Io (fájdalmasan.)

De hát a gyermekeim?

Anyja

Azok is majd utánad jönnek, az unokáid is. A végén mind együtt leszünk, Io.

Io

Ott nincs nyomorúság?

Anyja

A bánatot ott nem ismerjük. Akik itt megköveztek, ott ők szolgálnak minket, a gazdagok. Akik a Krisztus keresztjének árnyékában éltünk, most az ő arczának dicsőségét látjuk.

Io

Meglátom én is a mi urunk Jézus Krisztust? (Io anyja szóra nyitja ajkát, hirtelen eltűnik; kint a szél fütyül. Lassan újra világosodni kezd. Csend. A Gond fölemelkedik, megnézi Io arczát.)

Szomszédasszony

Csupa verejték. (Megtörli a homlokát.)

(A szoba lassan egyre világosodik, a bolthajtás kettő nyílik, leszáll két angyal.)

Az első angyal (az ölében egy kis gyermek ingecskében.)

Hol a czédrus örök tavaszban áll,
Hol gyötrelemtől ment az élet,
Onnan jövünk a gyermekeddel
És oda szállunk vissza véled.
Akit a földön vezetgettél,
Az égbe föl most az vezet.
Az Úr már ítélt is fölötted,
Nem nézett mást, csak könnyedet.

A másik angyal (a gyerekek ágyához lép, a kezében levő pálmaággal legyezi őket. A gyerekek felkaczagnak. — Felülről halkan az angyalok karéneke hallik.)

A menny kapuja nyitva már,
Anyád, nagyanyád ide vár.
Meggyógyulsz, Krisztus lelked orvosa;
S itt felüdítik
Megkínzott tested' gyöngyöző harmat,
Elgyötrött lelked' az Úr mosolya.

(Ez ének alatt Io fölemelkedik, fiatalon, boldogan fehér ingben, az angyallal száll felfelé, kezében a liliom.)

(Hirtelen sötétség. A szoba a régi. Io az ágyon fekszik. Egy sikoltás hallatszik.)

A nagyobbik gyerek (felriad.)

Anyám! Nincs valami bajod?

Szomszédasszony (Io szemeit lefogva.)

Imádkozzatok. Meghalt az anyátok, árvák vagytok.

A nagyobbik gyerek (feláll az ágy mellett, sír.)

Barend (benyit lábujjhegyen. A tekintetével kérdi, hogy van Io.)

Szomszédasszony (keresztet vet.)

Barend (fuldokolva az ágy elé veti magát.)

Én itt se voltam!

— FÜGGÖNY. —

1972 I LB 9